

*jeho práv a svobod. Toho mohlo být dosaženo například tím, že by byl označen pouze iniciálami. Takové opatření by do značné míry omezilo dopad rozsudku na právo stěžovatele na dobrou pověst a soukromý život.*¹¹⁸

Také ve věci *X a další proti Rusku* stěžovatelé poukazovali na to, že zveřejnění neanonymizované verze rozsudku představovalo porušení jejich práva na respektování soukromého a rodinného života. Stěžovatelé podali na vnitrostátní úrovni žalobu na náhradu újmy proti ředitelce mateřské školky, která ostatnímu personálu prozradila, že jejich děti jsou adoptované. Rozsudek odvolacího soudu v této věci byl publikován (a po dobu zhruba půldruhého roku zůstal dostupný) na jeho internetových stránkách v plném znění s uvedením jmen stěžovatelů a jejich adoptovaných dětí. ESLP v tomto případě konstatoval porušení čl. 8 EÚLP již z toho důvodu, že zveřejnění rozsudku bylo v rozporu s vnitrostátním právem (podle příslušného zákona nejsou na internetu zveřejňovány texty rozsudků v oblasti rodinného práva, včetně adopcí) a zásah do práva stěžovatelů tak neměl zákonný podklad.¹¹⁹

Jak je patrné, v Úmluvě – poněkud překvapivě bezvýjimečně – formulovaný požadavek na veřejné vyhlášení rozhodnutí soudu se ukázal jako stěžejní udržitelný nejen sám o sobě (viz výše oddíl 4.1.1), ale naráží rovněž na další v Úmluvě zaručená práva a svobody, kterým v konkrétních případech musí podle ESLP ustoupit.

V.

ROLE JUDIKATURY V ČESKÉM PRÁVU

Základní literatura: *Bezouška, P.* Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, roč. 2011, č. 1, s. 18; *Bobek, M.* Curia ex machina: o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. *Právní rozhledy*, roč. 2006, č. 22, mimořádná příloha, s. 4; *Bobek, M.* Právní štěp, který se u nás nikdy neujme? *Právní rozhledy*, 2023, č. 23–24, s. 801; *Brewer-Carías, A. (ed.)* Constitutional Courts as Positive Legislators. A Comparative Law Study. Cambridge: Cambridge University Press, 2011; *David, L.* Právo na předvídatelné rozhodnutí jako základní soukromé právo. *Právní rozhledy*, roč. 2012, č. 5, s. 181; *Holländer, P.* Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu. Linde: Praha, 2003; *Kadlec, O.* Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky. Wolters Kluwer: Praha 2019; *Knapp, V.* Přínos středoevropského soudnictví k evropské právní kultuře. *Právník*, roč. 1993 (sv. 132), č. 9, s. 725; *Kühn, Z.* Závaznost nálezů Ústavního soudu pro obecné soudy: pokus o strukturování problému. In: *Gerloch A. (ed.)* Pocta J. Boguszakovi k 75. narozeninám. Praha: Karolinum, 2002, s. 103; *Kühn, Z.* Aplikace práva ve složitých případech. Právní principy v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002; *Kühn, Z.* Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace. Analýza příčin postkomunistické právní krize. Praha: C. H. Beck, 2005; *Kühn, Z.* Civilní dovolání v zákratech ústavní justice. *Právní rozhledy*, roč. 2012, č. 22, s. 771 násl.; *Melzer, F.* Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011; *Pavel, A. (ed.)*, Role nejvyšších soudů při poskytování účinné právní ochrany. Brno: Nejvyšší soud, Wolters Kluwer, 2024; *Šimíček, V.* Předvídatelnost soudního rozhodování. *Jurisprudence*, roč. 2004, č. 5, s. 7; *Šimíček, V.* Vztah dovolání a ústavní stížnosti včera, dnes a zítra. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 7–8, s. 17.

Tato kapitola představí základní pravidla pro práci s judikaturou v českém právním řádu. Předně nastíní druhy závaznosti, kterými může judikatura působit. Může se jednat o obecnou závaznost derogacího výroku Ústavního soudu ve věci obecné kontroly ústavnosti, závaznost rozhodnutí (jakéhokoli) soudu v individuální věci a konečně závaznost precedentního charakteru (tedy širší normativní význam judikatury nad rámec konkrétního řízení). Tyto obecné kategorie jsou poté promítnuty do českých realit spolu s představením různé síly či typů působení judikatury českých obecných soudů. Následně představíme stanoviska nejvyšších soudů coby spíše problematický nástroj sjednocování judikatury, v českých realitách výrazně zatížen okolnostmi svého vzniku a historie. Závěrečná část kapitoly pak pojednává o pnutí mezi snahou Nejvyššího soudu o spíše prospektivní působení jeho judikatury v oblasti civilních dovolání, na straně jedné, a oslyšení, či přímé negaci těchto snah co do filtrace nenárokovatelných civilních dovolání ze strany Ústavního soudu.

¹¹⁸ Rozsudek ze dne 6. listopadu 2018, *Vincent Del Campro proti Španělsku*, č. 25527/13, § 51.

¹¹⁹ Rozsudek ze dne 14. ledna 2020, č. 78042/16, § 64–65.

I. Druhy závaznosti soudního rozhodnutí v českém právu

I.1 Výrok nálezů Ústavního soudu, kterým je zrušen právní předpis (obecná derogační norma) a výrok nálezů, kterým byl návrh zamítnut

Pokud Ústavní soud zruší právní předpis nebo jeho část, výrok takového nálezů ohledně zrušení právního předpisu je obecně závazný. Zrušení právního předpisu je v kontinentálním prostředí vždy vyjádřeno ve výroku nálezů a působí obdobně jako zákonná derogační norma (obdobná zrušení právního předpisu právním předpisem pozdějším).¹ Právě v souvislosti s tím vyslovil Hans Kelsen slavnou tezi, že ústavní soud hraje v právním systému roli „negativního zákonodárce“.² Jestliže naopak Ústavní soud návrh na zrušení právního předpisu zamítne, zamítavý výrok sám o sobě nemá obecné normativní účinky, neboť se jím nijak nemění existující pozitivní právo. Interpretační význam pro justici má však odůvodnění nálezů, typicky tedy v něm podaný ústavně konformní výklad zákona.

Zamítavý výrok nicméně může založit překážku věci pravomocně rozhodnuté pro obdobné řízení před Ústavním soudem, napadající stejný právní předpis nebo mezinárodní smlouvu. Rozsah závaznosti zamítavým nálezem vznáší nicméně řadu otázek. Ústavní soud proto vykládá překážku věci rozhodnuté restriktivně, za pomoci dvojí jednoty: totožnost navrhovatelem zpochybněného ustanovení právního předpisu či mezinárodní smlouvy a současně totožnost tvrzeného důvodu jeho rozporu s ústavním pořádkem, v jehož světle bylo sporné ustanovení „*přezkoumáno v předchozím rozhodnutí a který má překážku rei iudicatae založit. Takto vymezená překážka rei iudicatae je restriktivní v tom smyslu, že klade přísnější požadavky na jednotu věci.*“³ Krom toho je rozsah závaznosti předchozího zamítavé-

ho nálezů užší též v případech tzv. konkrétní kontroly ústavnosti (přezkum ústavnosti na základě návrhu obecného soudu v souvislosti s jeho rozhodovací činností nebo na základě návrhu spojeného s ústavní stížností), neboť závisí na kontextu případu, ze kterého návrh na zrušení zákona vzešel.⁴

Pokud se ve výroku nálezů ve věci kontroly norem objeví cokoli jiného, například ústavně konformní interpretace určité normy,⁵ tedy tzv. „aditivní“ výrok,⁶ případně deklarování protiústavního stavu,⁷ nemohou takovéto věty nabýt kvality závaznosti derogační normy. Ústavní soud vkládá takovéto interpretační závěry do výroku proto, aby autoritativním způsobem zdůraznil jejich obecný normativní význam. Tvrdíme nicméně, že se tím kvalitativně nemění právní význam takového interpretačního

du, že v rámci ústavního přezkumu Ústavní soud je a musí být schopen apriorně, bez ohledu na argumentaci obsaženou v návrhu, postihnout všechny myslitelné ústavně relevantní kontexty. Tento předpoklad je však iluzí.“ (Holländer, P. Komentář k § 35, in: Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 166). S těmito úvahami se Ústavní soud výslovně ztotožnil (cit. nález Pl. ÚS 52/23, bod 41) a doplnil, že „*rigidní lpění na zásadě „jednou a dost“, bez ohledu na to, jakými otázkami se Ústavní soud materiálně zabýval, by bylo formalistické. V důsledku by pouhá forma zamítavého nálezů mohla Ústavnímu soudu do budoucna zabránit plnit roli orgánu ochrany ústavnosti, což by popíralo smysl jeho existence. Proto i vývoj společenských a právních poměrů v důsledku plynutí času může být proměnou kontextu, v němž Ústavní soud rozhoduje.*“ (tamtéž, bod 42).

4 Cit. nález Pl. ÚS 52/23, bod 44 (v tomto ohledu Ústavní soud opustil dřívější judikaturu, která rozsah závaznosti nálezů vzešlého z abstraktní versus konkrétní kontroly norem nerozlišovala).

5 Poprvé se tak stalo v nálezů ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; č. 98/2004 Sb.), (*Bezpečnostní prověrky advokátů - kauza „Hučín“*), v němž Ústavní soud zamítl návrh na zrušení § 42 odst. 1 zák. č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností, a současně pod bodem II. výroku uvedl: „*Prověřování obhájců v trestním řízení za účelem seznamování se s utajovanými skutečnostmi bezpečnostní prověrkou Národním bezpečnostním úřadem je v rozporu s čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny a s čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy.*“ Jinými slovy ÚS zdůraznil, že k ústavně konformnímu závěru lze dojít i bez zrušení právního předpisu, kterýžto závěr ovšem dal v rozporu s předchozí praxí přímo do výroku nálezů. Lze soudit, že se tak stalo proto, že jeho výklad zákona byl, mírně řečeno, velmi sporný, a ÚS se obával nerespektování svého nálezů.

6 Srov. k problematice tzv. aditivních výroků ÚS *Wagnerová, E.* Je Ústavní soud opravdu jen negativním zákonodárce? Blog Jiné právo ze dne 7. 11. 2007, případně *Kühn, Z.* Czech Constitutional Court as Positive Legislator? In: *Brewer-Carías, A. (ed.) Constitutional Courts as Positive Legislators. A Comparative Law Study.* Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 445, na s. 456–458.

7 Srov. prvý výrok nálezů ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 20/05 (N 47/40 SbNU 389; č. 252/2006 Sb.): „*I. Dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu vymezujícího případy, ve kterých je pronajímatel oprávněn jednostranně zvýšit nájemné, úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu a změnit další podmínky nájemní smlouvy, je protiústavní a porušuje čl. 4 odst. 3, čl. 4 odst. 4 a čl. 11 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.*“

1 Pokud J. Boguszak uváděl, že tyto „*nálezy jsou obdobou normativních aktů a mají stejnou právní sílu jako zákon*“, platí to pochopitelně jen o výroku nálezů. (Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. *Teorie práva*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 131).

2 Srov. Kelsen, H. *General Theory of Law and State*. Clark: Law Book Exchange (reprint vydání z roku 1945), s. 271–272. Pro kritický pohled na Kelsenovu tezi srov. *Brewer-Carías, A. (ed.) Constitutional Courts as Positive Legislators. A Comparative Law Study.* Cambridge: Cambridge University Press, 2011. Celá *Brewer-Carías*em editovaná publikace pak podává poněkud jiný pohled na klasickou kelsenovskou tezi ústavní justice jako negativního zákonodárce.

3 Nález ze dne 3. 11. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/09 (N 233/55 SbNU 197; 387/2009 Sb.), *Lisabonská smlouva II*, bod 97. Právě citovaná pasáž sice mluví jen o mezinárodních smlouvách, Ústavní soud však podobné úvahy použil též na přezkum zákonů [nález ze dne 24. 4. 2024, sp. zn. Pl. ÚS 52/23 (144/2024 Sb.), *sterilizace jako podmínka úřední změny pohlaví*, bod 39]. Ostatně již Pavel Holländer správně upozornil, že „*bezvýjimečné použití překážky rei iudicatae vychází z předpokla-*

závěru oproti standardní situaci, kdy by byl takovýto závěr obsažen „jen“ v odůvodnění rozhodnutí. Pokud by bylo s interpretačním závěrem obsaženým ve výroku nakládáno jako s kvazizákonnou normou, vedlo by to k nežádoucí rigiditě takovéhoho způsobu výkladu.

Navíc český Ústavní soud nemá pravomoc tzv. obecně závazného výkladu, kterou disponoval federální československý Ústavní soud během své krátké existence roce 1992.⁸ Obecné soudy mají obecně možnost od výkladu požadovaného Ústavním soudem v rámci ústavně konformní interpretace ustoupit, pokud se změní relevantní judikatura Ústavního soudu anebo např. judikatura Evropského soudu pro lidská práva, změní se relevantní podmínky, za kterých byl výklad podán, změní se související právní předpisy, pochopitelně také pokud se změní ústavní pořádek atp.

1.2 Závaznost soudního rozhodnutí v individuální kauze

Závaznost soudního rozhodnutí se týká jen a pouze věci, v níž bylo rozhodnutí vyneseno. Je tu účelné odlišit dva subtypy této závaznosti, závaznost jako vlastnost právní moci rozhodnutí a závaznost kasačního rozhodnutí pro další řízení v téže věci.

1.2.1 Závaznost jako vlastnost právní moci rozhodnutí

Závaznost rozhodnutí jako vlastnost jeho právní moci⁹ obvykle bývá upravena v procesních kodexech, které tuto závaznost spojují jen s výrokem rozsudku (srov. § 159a o. s. ř., event. § 54 odst. 6 s. ř. s.). Výjimkou je jen trestní proces, kde to sice trestní řád nestanoví výslovně, ovšem teorie i praxe se shodují, že s právní mocí rozsudku podle § 139 tr. ř. se pojí též jeho závaznost. Ta je opět doktrínou i praxí připisována toliko výroku.¹⁰

Pod závazností jako vlastností materiální právní moci rozhodnutí se zejména rozumí skutečnost, že rozsudek zakládá pro své adresáty (tj. strany řízení) účinky, které založit má, a adresáti rozsudku jsou povinni se těmito účinky řídit: například konstitutivní rozhodnutí zakládá nová práva a povinnosti hmotněprávní povahy, deklaratorní rozhodnutí autoritativně stvrzuje existenci určitého práva a současně zakládá jako procesní důsledek možnost vynutit toto subjektivní právo mocenskou cestou atd. Závaznost směřuje na účastníky řízení, byť to neplatí bezvýjimečně (srov. § 159a odst. 2 o. s. ř.).

⁸ Srov. k tomu *Knapp, V.* Zákonodárná moc ústavního soudu. Právník, roč. 1993 (sv. 132), č. 2, s. 101.

⁹ Srov. *Dvořák, B.* Právní moc civilních rozhodnutí. Praha: C. H. Beck, 2008.

¹⁰ Srov. např. *Gřivna, T.* Komentář k § 139, in: *Šámal, P. a kol.* Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1743.

Takto chápaná závaznost jako vlastnost právní moci se proto týká a může týkat jen výroku rozhodnutí, nikoliv jakékoliv jiné části, zejména pak odůvodnění, které závazné v tomto smyslu být nemůže. Odůvodnění nemůže nezávisle na výroku ukládat další povinnosti adresátům rozhodnutí.¹¹ Z těchto důvodů jsou také na výrok soudního rozhodnutí kladeny velmi vysoké formální nároky. Prolomení tohoto typu závaznosti je možné jen díky opravnému prostředku, respektive v případě, je-li na daný typ rozhodnutí aplikovatelná zásada *rebus sic stantibus*.

1.2.2 Závaznost kasačního rozhodnutí pro další řízení v téže věci

Podle § 226 odst. 1 o. s. ř., bylo-li rozhodnutí odvolacím soudem zrušeno a byla-li věc vrácena k dalšímu řízení, je soud prvního stupně vázán právním názorem odvolacího soudu. Obdobná ustanovení obsahuje občanský soudní řád i pro rozhodnutí dovolacího soudu.¹² Soudní řád správní upravuje závaznost rušícího rozsudku správního soudu pro další postup správního orgánu (§ 78 odst. 5) a obdobně po rušícím rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve vztahu k dalšímu procesnímu postupu krajského soudu (§ 110 odst. 4). Závaznost kasačního rozhodnutí zná i trestní řád.¹³

P. Holländer v tomto smyslu dovozuje, že vázanost právním názorem v kasačním rozhodnutí vyplývá ze smyslu kasace v právním řádu.¹⁴ Ústavní soud k závaznosti kasačního rozhodnutí pro další řízení v téže věci uvedl, že:

„[...] závaznost právního názoru, obsaženého v odůvodnění kasačního nálezu Ústavního soudu, pro další soudní řízení v téže věci vyplývá nejenom z čl. 89 odst. 2 Ústavy, nýbrž i ze samotného pojmu kasace. Pakliže by tomu tak nebylo, kasační pravomoc vyšších soudů (v daném případě Ústavního soudu) by neměla rozumný smysl a musela by být nahrazena pravomocí apelační.“¹⁵

¹¹ Každá učebnicová teze, včetně té právě uvedené, se nicméně může dostat do napětí s případy denního života. Srov. k tomu rozsudek NSS ze dne 28. března 2012, čj. 1 Aps 3/2012-33, zvl. bod 31 (překážka *rei iudicatae* civilních rozsudků na plnění ve vztahu k pozdějším žalobám na určení).

¹² Ustanovení § 243d o.s.ř. odkazující analogicky na § 226 o. s. ř.

¹³ Srov. § 264 odst. 1 tr. ř., § 270 odst. 4 tr. ř. a § 314h tr. ř.

¹⁴ *Holländer, P.* Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu. Praha: Linde, 2003, kapitola 4, zejm. s. 77 a násl.

¹⁵ Nález ze dne 25. 2. 1999, sp. zn. III. ÚS 467/98 (N 31/13 SbNU 221). Srov. též nález ze dne 12. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 1012/10 (N 161/58 SbNU 383) (*Slovenské důchody XVI – závaznost rozhodnutí Ústavního soudu*), dle něhož „závaznost ústavněprávního názoru Ústavního soudu v téže věci působí mnohem nálehavěji (přísněji) než závaznost precedentní. To má také za následek, že nelze, aby obecný

Narozdíl od závaznosti jako vlastnosti právní moci rozhodnutí ovšem závaznost kasačního rozhodnutí pro další řízení není bezvýjimečná. Tato závaznost ustupuje tehdy, pokud nižší soud při dalším řízení zjistí fakta, kterými bude věc dostatečně odlišena od podoby, v níž byla předtím předložena instančně vyššímu soudu, a na jejímž základě vyšší soud zaujal svůj právní názor. Pokud by byly odlišnosti dostatečně právně významné pro to, aby se daný právní názor vyššího soudu neuplatnil, nebyl by soud tímto názorem vázán. Takovéto chápání je v moderním právu tradiční a sahá až do 19. století:¹⁶

„vrátí-li dovolací soud rozepří nižším soudům k novému jednání a rozhodnutí a změní-li se skutkový základ v tomto novém řízení přípustným způsobem, pak tu ovšem vázanosti nižších soudů právním posudkem dovolacího soudu není, neboť právní názor, v zrušovacím usnesení dovolacího soudu vyslovený a podle § 511 odst. 1 c. ř. s. pro nižší soudy závazný, jest právním posouzením určitého skutkového základu. Změní-li se skutkový podklad, jsou nižší soudy nejen oprávněny, nýbrž i povinny, aby nový skutkový materiál posuzovaly samostatně.“¹⁷

Instančně vyšší soud je svým právním názorem vysloveným v kasačním rozhodnutí sám vázán, a nemůže jej změnit, ledaže by se v dané věci zjistily zásadní skutkové odlišnosti, významné pro odlišné právní posouzení věci. Například Ústavní soud dovodil, že jeho vykonatelný náleží je závazný nejen *erga omnes* ve smyslu čl. 89, ale je závazný též pro Ústavní soud samotný. Pro něj představuje procesní překážku věci pravomocně rozhodnuté, která přirozeně brání jakémukoli dalšímu přezkumu *téže* věci po stránce meritorní. Z tohoto důvodu se meritem věci Ústavní soud v případě, kdy obecný soud nerespektoval jeho názor, vůbec nezabýval a rozhodnutí zrušil pro rozpor s čl. 89 odst. 2 Ústavy.¹⁸

Právní názor soudem dříve v *téže* věci vyslovený je pro tento soud v *téže*

soud ve svém novém (druhém) rozhodnutí po kasačním nálezu vznášel konkurující úvahy ve snaze změnit judikaturu Ústavního soudu; náleží představuje definitivní řešení dané věci a místo pro věcný diskurs tu již není, když tento může být vyvinut případně až v jiné obdobné věci, a to ještě výjimečně a za splnění určitých podmínek (tj. za přednesení komplexní, racionální a transparentní konkurující ústavněprávní argumentace).“

16 Srov. Bulín, H. Dovolání podle práva československého, německého a francouzského. Brno-Praha: Orbis, 1935, s. 302–303.

17 Rozhodnutí NS ze dne 27. 6. 1941, sp. zn. Rv II 86/41, publ. in Vážný 18092/1941. Obdobný názor zaujal ÚS pro vázanost obecného soudu právním názorem vysloveným ve zrušovacím nálezu ÚS: náleží ze dne 2. 4. 1998, sp. zn. III. ÚS 425/97 (N 42/10 SbNU 285). Srov. též rozsudek NS ze dne 2. 12. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1681/2004 (publ. in Soudní judikatura, roč. 2005 (sv. 2), č. 18, s. 106–116). Pro oblast správní justice viz usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 8. 7. 2008, čj. 9 Afs 59/2007-56, č. 1723/2008 Sb. NSS.

18 Viz již výše citovaný náleží ze dne 2. 4. 1998, sp. zn. III. ÚS 425/97 (N 42/10 SbNU 285).

věci závazný, a to i kdyby se mezitím změnilo složení rozhodujícího senátu. Jasně to řekl Nejvyšší soud již před téměř sto lety:

„rozřeší-li nejvyšší soud ve svém zrušovacím usnesení určitou právní otázku, byla tato právní otázka rozhodnuta nejvyšším soudem jako soudem třetí stolice způsobem konečným ... nemůže proto již býti předmětem opětného rozhodování v pořadu soudních stolic a ani nejvyšší soud nemůže v téže věci znovu řešiti tuto již konečně rozhodnutou právní otázku. Tato vázanost trvá bez ohledu na to, zda snad mezi tím nastaly změny v obsazení senátu u příslušných soudů rozhodujících. Záleží jedině na totožnosti rozepře [...] Jest sice správné, že se nejvyšší soud vícekrát od svého dřívějšího, byť i ustáleného rozhodování odchýlil. Dovolatelka však nepřihlíží, že vždy byla taková odchýlná rozhodnutí vydána v různých věcech a nikoliv v jedné a téže věci [...]“¹⁹

Komplikovanou otázkou je závaznost kasačního rozhodnutí v *téže* věci ve vztahu k pozdějšímu judikaturnímu odklonu téhož soudu. Této otázce se proto věnujeme dále ve zvláštní kapitole.²⁰

1.3 Závaznost precedentního charakteru: obecný normativní význam judikatury

Srovnáme-li závaznost soudního rozhodnutí jako výrazu právní moci rozhodnutí a závaznost kasačního rozhodnutí pro další řízení, vidíme, že jejich společným znakem je to, že oba typy závaznosti se vztahují *jen a pouze k věci*, o níž se jedná. Rozdílů jsou ovšem nepominutelné.

Závaznost jako vlastnost právní moci rozhodnutí je vztahena toliko k výroku rozhodnutí, a je proto vysoce formalizována. Tato závaznost v prvé řadě míří na adresáty rozhodnutí stejně jako na soud samotný (soud je vázán svým rozhodnutím typicky jakmile jej vyhlásí).

Naopak, závaznost kasačního rozhodnutí má interpretativní povahu. Někdy proto nemusí být jasné, přinejmenším zpočátku, co je a co již není závazný právní názor. Aplikovatelnost právního názoru je předmětem hodnocení: co je v důsledku dalšího dokazování skutkovou odlišností dostatečně právně relevantní pro to, aby se právní názor vyššího soudu neuplatnil, hodnotí soud nižší. Vyšší soud zde má pochopitelně možnost přezkumu. Kasační závaznost míří v prvé řadě na soudce a na adresáty rozhodnutí se promítá jen nepřímo.

Závaznost precedentního charakteru čili širší normativní význam judikatury v právním řádu má zcela jinou povahu. Závaznost rozhodnutí v individuální kauze míří zásadně pouze na samotnou věc a pomine pouze

19 Rozhodnutí NS ze dne 27. 6. 1941, sp. zn. Rv II 86/41, publ. in Vážný 18092/1941.

20 Viz dále, kapitola VI, oddíl 4.1.

na základě zrušení příslušného rozhodnutí, což se v případě pravomocného rozhodnutí může stát toliko na základě mimořádných opravných prostředků. Naopak základními znaky precedentní závaznosti je, že:

- a. přesahuje individuální kauzu a působí obecně, tj. vztahuje se na blíže neurčené zásadně obdobné kauzy,
- b. vychází ze *zobecnitelné* interpretace existujícího principu nebo normy, případně z *obecného* principu nebo normy, soudem v individuálním případě vytvořené,²¹
- c. připouští různý stupeň své intenzity;²² formální závaznost precedentu ve smyslu anglické koncepce tvoří součást kontinua zahrnujícího též slabší formy závaznosti a normativního působení judikatury.²³

Precedentní působení judikatury je časově limitováno okamžikem, kdy tvůrce rozhodnutí majícího precedentní účinky zaujme v novém rozhodnutí (v sérii nových rozhodnutí) právní názor, který je modifikací či změnou právního názoru staršího.²⁴ To se ovšem samo o sobě nijak nedotkne individuální závaznosti (právní moci) starého rozhodnutí, které je nositelem novou judikaturou překonaného právního názoru. V dalším textu se budeme soustředit na precedentní závaznost, respektive na širší normativní význam judikatury především vyšších soudů v českém právním řádu.

2. Normativní význam judikatury vrcholných soudů v českém právním řádu

2.1 Pojem judikátu a judikatury

Judikátem rozumíme rozhodnutí zpravidla vyššího soudu, které obsahuje obecný nebo zobecnitelný výklad určité normy nebo principu, eventuálně samo vytváří určitou normu nebo princip, byť vždy v souvislosti s právním předpisem. Předpokladem toho, aby se rozhodnutí mohlo stát judikátem, je samozřejmě jeho zpřístupnění, ať již formou publikace v nějaké formální sbírce judikátů, v právnickém časopise, anebo (dnes typicky) na internetu.

²¹ V podrobnostech výše, kapitola II, oddíl 2.2.

²² Srov. výše, kapitola I, oddíl 4.

²³ *Peczenik, A.* The Binding Force of Precedent, In: *MacCormick, N., Summers, R.S. (eds.)* Interpreting Precedents. A Comparative Study. Dartmouth: Aldershot, 1997, s. 478 a násl.

²⁴ Angličtina zde používá termínu *overruling*, jehož přesný ekvivalent ve většině jazyků kontinentální Evropy neexistuje a který musí být nejen v češtině – pokud má být vyjádřen přesně – nahrazen opisem (například „změna právního názoru“). Blíže viz kapitola II, oddíl 3.

Judikátem nejsou rozhodnutí, která nepřesahují svým dopadem skutkové okolnosti individuální kauzy.²⁵ Rozhodnutí tohoto typu sama o sobě vlastně žádné nové právní pravidlo zobecnitelné nad rámec posuzované kauzy nepřinášejí. Judikátem nebudou ani rozhodnutí, která nepřinášejí žádnou přidanou hodnotu, neboť veškeré právní otázky v nich obsažené byly (z pohledu právní komunity) jednoznačně rozřešeny již textem právního předpisu nebo jsou z jiných důvodů v právní komunitě nekontroverzní.²⁶

V kontinentálním právním řádu se však určité rozhodnutí může fakticky stát judikátem i přesto, že řešená právní otázka je již dostatečně rozřešena předchozími judikáty. Je to ze dvou důvodů. Za prvé, děje se to s ohledem na charakter „konstantní judikatury“, kterou nejvyšší soudy v tisícovkách svých rozhodnutí neustále opakují a často též více či méně přetvářejí a doplňují. V tomto pohledu i citace judikátu, který jen opakuje stávající právní názor, není chybná, neboť ukazuje, že daný právní názor považuje nejvyšší soud za platný i nyní, třeba i dlouho po jeho první formulaci. Za druhé, práce s judikaturou zde postrádá systematiku práva common law. Proto je někdy dílem náhody, které z desítek či stovek rozhodnutí nejvyššího soudu si pro svou citaci soudce zrovna vybere a zaštití jím aplikovaný právní názor.

Právě proto se v kontinentálním právu zpravidla neodvoláváme na jeden judikát, ale hovoříme obecněji o (ustálené) judikatuře. *Judikaturou* zde rozumíme sérii rozhodnutí opakujících nebo rozvíjejících interpretaci určité zákonné nebo fakticky soudně vytvořené normy, principu nebo metodologie interpretace neurčité normy. O důvodech, proč tomu tak v kontinentálním právu je, jsme již hovořili výše.²⁷ Na tomto místě stačí shrnout, že je to dáno pojetím vrcholných kontinentálních soudů jako „chrličů“ rozhodnutí (na rozdíl od nejvyšších soudů systémů common law, které vytvoří jeden precedent a dál již ponechávají jeho aplikaci na nižších soudech). Souvisí to ale i s tím, že kontinentální nejvyšší soudy jsou ve skutečnosti konglomerátem malých senátů, které reálně působí jako malé nejvyšší soudy. Teprve pokud praktik vidí, že určitý právní názor byl opakovaně potvrzen nejvyšším soudem, a to napříč jeho senáty, může být uklidněn, že jde vskutku o „ustálenou judikaturu“, tedy o názor nejvyššího soudu jako celku.

Judikátem může být, jakkoli spíše výjimečně, i rozhodnutí soudu prvostupňového. Taková rozhodnutí mohou mít jistý precedentní význam, například pokud jde o bagatelní věc, kde se nepřipouští odvolání. Tako-

²⁵ V soudní hantýrce často nazývané „skutkovky“.

²⁶ V tomto chápání jde o jednoduché případy aplikace práva.

²⁷ Viz výše, kapitola III, oddíl 4.

váto bagatelní věc představuje typický příklad určitých typových sporů,²⁸ případně právní otázku, která doposud nedospěla k vyšším soudům. Sjednocující funkce bude dosaženo nejčastěji výběrem takového rozhodnutí pro publikaci v oficiální publikační sbírce. Judikát může s notnou dávkou zjednodušení fungovat dvojím základním způsobem.

Prvý typ dotváří v návaznosti na právní předpis nové normy, respektive specifikuje v daném kontextu vágní normy nebo řeší konflikt norem navzájem rozporných, eventuálně modifikuje normu mající v daném případě absurdní důsledky. Výsledkem jednoho nebo více judikátů je soudem dotvořená nebo dokonce vytvořená norma nebo princip, obvykle zcela dekontextualizovaná, která reálně v návaznosti na zákon funguje jako právo. Zde dekontextualizace, tedy oprostění soudem dotvořené normy od faktů případu, nepůsobí obvykle žádné problémy.

Příkladem prvního typu budiž judikát NS, který vyloučil promlčení práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučnění v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti,²⁹ případně pozdější judikát, který naopak i na tyto nároky obecnou promlčecí lhůtu vztáhl.³⁰ Sjednocení výkladu v takovýchto typových otázkách je nezbytnou podmínkou právní jistoty. Není představitelné, aby část soudů vycházela z nepromlčitelnosti určitých nároků, zatímco jiná část soudů na ně rutinně promlčení aplikovala. Následující soudní rozhodnutí musí z takovýchto judikátů vycházet, může je eventuálně dále modifikovat vytvořením výjimky (například prohlášením námitky promlčení za rozpornou s dobrými mravy). Alternativně a ve výjimečných případech musí soud vysvětlit, proč s judikátem nesouhlasí. Judikáty prvního typu však nelze ignorovat.

Naproti tomu *druhý typ* doplňuje interpretační standardy k výkladu zákonných norem, které jsou zákonodárcem záměrně vytvořeny jako normy abstraktní, dávající soudci širokou sféru uvážení. Na rozdíl od prvního typu judikátů tato skupina nemá a nesmí mít ambici dotvořit původně abstraktní normu v jednoznačnou. Pokud by se tak snad dělo, popřela by se tím zákonodárcem záměrně otevřená hypotéza (nebo v jiných případech dispozice) interpretované normy. Judikát rozvíjí určitou doktrínu, „mapuje cestu“ pro interpretaci neurčité normy, aniž by nutně předurčoval cíl, k němuž interpret dojde. Poskytuje soudcům pro jejich budoucí rozhod-

28 Např. žaloby na pokutu proti černým pasažérům ve veřejné hromadné dopravě nebo žaloby na zaplacení televizního poplatku atd. S ohledem na nepřipustnost odvolání nemůže přitom být takováto typová kauza sjednocena vyššími soudy. Může jít též o různá procesní rozhodnutí v civilní nebo trestní justici atd. Ve správním soudnictví se pak jedná o rozhodnutí, proti kterým není přípustná kasační stížnost k NSS.

29 Rozsudek NS ze dne 25. září 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

30 Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia NS ze dne 12. listopadu 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, publ. pod č. 73/2009 Sb. rozh. civ.

vání metodologický návod, specifikuje interpretaci abstraktní normy, říká, k čemu přihlížet, k čemu nikoliv atd.

Mezi tento druhý typ judikátů patří celá škála rozhodnutí, která typicky dávají soudům metodologický návod, jak postupovat kupříkladu při osvobozování od soudních poplatků, jaké okolnosti brát na zřetel při ukládání trestů, či kupříkladu stanoví testy či algoritmy pro výklad neurčitých právních pojmů apod.³¹ Příkladem může být i rozsáhlá judikatura civilních soudů k výkladu neplatnosti z důvodu rozporu s dobrými mravy.³²

Mechanické následování judikátů poskytujících metodologické směrnice k interpretaci abstraktních norem je vyloučeno. Bezmyšlenkovitým následováním by totiž soud porušil svou povinnost posoudit každou jednotlivou kauzu se zřetelem na všechna její specifika. Jak ostatně uvedl NS, bez „*zvážení všech rozhodných okolností konkrétního případu, při posouzení, zda se účastníky sjednaná sazba úroků z prodlení přičítá dobrým mravům ve smyslu § 39 OZ, nelze vyjít pouze ze závěrů jiného rozhodnutí soudu v obdobné věci.*“³³

Je samozřejmě představitelné, že i judikáty interpretující abstraktní normy mohou formulovat jednoznačnou normu. Ta ale bude zpravidla negativní, typicky co abstraktně vyjádřená norma v žádném případě neznamená. Srov. typicky tento právní názor Nejvyššího soudu: „*Uplatnění žaloby na určení vlastnictví nemůže být posuzováno jako výkon práva, který by byl v rozporu s dobrými mravy.*“³⁴

V určitých případech nicméně nelze respektovat záměr zákonodárce ponechat hypotézu normy velmi otevřenou. Typicky tomu tak bude v případech trestných činů nebo obecně jiných sankčních norem. Příkladem může být úprava trestného činu nedovolené výroby a držení omamných

31 Příklady ze správního soudnictví zde mohou být kupř. tzv. „algoritmus“ soudního přezkumu opatření obecné povahy v pěti krocích, načrtnutých v rozsudku NSS ze dne 27. 9. 2005 č. j. 1 Ao 1/2005-98, č. 740/2004 Sb. NSS, případně výklad pojmu přesah vlastních zájmů stěžovatele pro účely přijatelnosti kasační stížnosti předestřený v usnesení ze dne 26. 4. 2006, č. j. 1 Azs 13/2006-39, č. 933/2006 Sb. NSS.

32 Tak například NS říká, že při zkoumání platnosti ujednání o smluvní pokutě z hlediska dobrých mravů „*je nutno uvážit funkce smluvní pokuty (funkce preventivní, uhrazovací a sankční). Přiměřenost výše smluvní pokuty je třeba posoudit s přihlédnutím k celkovým okolnostem úkonu, jeho pohnutkám a účelu, který sledoval. V úvahu je třeba rovněž vzít výši zajištěné částky, z níž lze také usoudit na nepřiměřenost smluvní pokuty s ohledem na vzájemný poměr původní a sankční povinnosti*“ (rozsudek ze dne 30. května 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005). Takovýto typ judikátu zjevně nemá ambici poskytnout vyčerpávající výklad § 39 ve vztahu k neplatnosti ujednání o smluvní pokutě, ale spíše poskytnout soudům určité vodítko pro jejich budoucí rozhodovací činnost. Méně užitečná judikatura k témuž tématu se pak (marně) snaží definovat, co se míní dobrými mravy.

33 Rozsudek NS ze dne 27. listopadu 2003, sp. zn. 32 Odo 468/2003.

34 Rozsudek NS ze dne 22. března 2005, sp. zn. 22 Cdo 1917/2004.

a psychotropních látek a jedů podle § 187a odst. 1 starého trestního zákona, který nijak nespécifikoval, co je „množství větší než malé“. Jakkoli bylo původním záměrem zákonodárce z konce 90. let ponechat pachatele v nejistotě, kolik drogy u sebe vlastně může mít, trestní judikatura „množství větší než malé“ specifikovala tak, že se v podstatě jednalo o minimálně dvojnásobnou dávku průměrného uživatele drogy. Současně judikatura ponechala skutkovou podstatu do jisté míry otevřenou, neboť připouštěla vzít na zřetel individuální poměry toho kterého uživatele.³⁵ Ústavní soud pak dokonce prohlásil za neústavní úpravu nového trestního zákoníku, která delegovala určení toho, co je „množství větší než malé“, na podzákonnou normotvorbu, neboť je to prý v rozporu se zásadou, podle níž jen zákon určuje znaky skutkové podstaty trestného činu. Kupodivu ale Ústavnímu soudu nijak nevadilo, že namísto podzákonného předpisu to tedy určí judikatura.³⁶

Konečně třeba zdůraznit, že ne každý odkaz na předchozí rozhodnutí soudu bude činěn na v něm obsažené právní pravidlo či výklad práva. Od takových odkazů „precedenčních“ je zapotřebí odlišit použití soudního rozhodnutí nikoliv za účelem zjištění právního názoru tam obsaženého, ale za účelem zjištění otázek skutkových. Příkladem může být odkaz NSS v kauze rozpuštění Dělnické strany na rozhodnutí trestních soudů včetně NS, která dovedla existenci Národního odporu jako neregistrované radikální neonacistické organizace.³⁷ Zatímco znalost publikované judikatury co do výkladu právních předpisů je součástí znalosti práva soudcem (*iura novit curia*), zjišťování skutkových závěrů z judikatury podléhá běžným pravidlům dokazování skutkového stavu. Znalost v rozhodnutí obsaže-

35 Srov. rozsudek KS v Českých Budějovicích ze dne 8. února 2000, sp. zn. 4 To 23/2000, č. 46/2000 Sb. rozh. tr. Na tento rozsudek opakovaně odkazovala judikatura NS (srov. např. rozhodnutí NS ze dne 19. 4. 2001, sp. zn. 3 Tz 56/2001, č. 60/2001 Sb. rozh. tr.).

36 Nález ze dne 23. 7. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 13/12 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.). Srov. k tomu konkurenci soudce Filipa, podle něhož v případě zákonného pojmu „množství větší než malé“ není splněn požadavek, aby byl zákon určitý. „To se děje až cestou nařízení vlády, které tak činí určením gramáže. Namítnout však lze, že dřívější určení takového množství cestou judikatury trpí stejným vytykaným nedostatkem. Namísto k tomu zákonem zmocněné vlády toto množství (avšak ne jednotně pro celý stát a ne v jednom časovém okamžiku) stanoví postupně obecné soudy.“

37 S odkazem na trestní rozhodnutí NS, předložená návrhovatelem (vládou) ve skutkové části argumentace, tak NSS např. dovodil, že Národní odpor představuje neonacistické hnutí, které vyvíjí činnost spočívající mj. ve vydávání periodik a organizaci srazů jejich přívrženců často doprovázených hudební produkcí tzv. skinheadských skupin. Jde o hnutí do určité míry organizované, leč formálně neregistrované. Viz rozsudek NSS ze dne 17. února 2010, čj. Pst 1/2009-348 (*Dělnická strana II*), bod 391.

ných skutkových závěrů může také být dle okolností skutečností známou soudu z jeho činnosti.³⁸

2.2 Normativní síla judikatury

V českém právním řádu, obdobně jako v jiných kontinentálních systémech, judikatura vyšších soudů nepůsobí jako formálně závazný precedent. Nižší soudy tedy nejsou povinny bezvýhradně respektovat judikaturu vyšších soudů. Naopak český systém připouští, že nižší soudy mají možnost se od judikatury vyšších soudů odchýlit a tím případně iniciovat změnu této judikatury, samozřejmě pokud bude tato změna aprobována nejvyšším soudem dané větve soudnictví, který nový právní názor přijme za svůj.³⁹

Proto je nesprávný názor, podle něhož nižší soud musí *vždy* rozhodnout v souladu s judikaturou, jakkoli dosavadní judikatura není souladná s ústavním pořádkem nebo s normou obsaženou v právním předpise, popřípadě bude judikatura překonána následným společenským vývojem. K tomuto problému se vyjádřil ÚS, který k námitce obecného soudu, že v dané věci byl nucen řídit se ustálenou judikaturou, uvedl, že takovéto argumentaci nelze přisvědčit, neboť soudce je při rozhodování vázán zákonem:

„V případě, že při svém rozhodování přiblíží k judikatuře, měl by mít na zřeteli, že její ustálenost a platnost jsou odvislé od vývoje, který je odrazem daných společenských a ústavněprávních podmínek. Navíc aplikace takové judikatury musí být v souladu s mezinárodními závazky, které Česká republika přijala [...]“⁴⁰

Na druhou stranu nelze zastávat názor o normativní irelevanci judikatury vyšších soudů. Jak jsme ukázali v kapitole první, tento názor se dnes již považuje za překonaný.⁴¹ Judikatura českých nejvyšších soudů tedy sice

38 Rozsudek NSS ze dne 10. února 2010, čj. 1 As 100/2009-129, bod 33.

39 Proto není přesný právní názor NSS, podle něhož krajské soudy jsou povinny judikaturu NSS „znát a řídit se jí; nemohou zaujímáním protichůdných názorů zakládat nové rozpory v judikatuře a zvyšovat tím právní nejistotu. Krajské soudy jsou tedy v obdobných věcech povinny řídit se právním názorem vysloveným NSS“ (rozsudek NSS ze dne 16. srpna 2006, čj. 1 Aps 2/2006-68). Je pravda, že krajské soudy musí judikaturu NSS znát. Mohou se však od ní odchýlit, pokud jasné a srozumitelně vysvětlí svůj oponentní názor, pochopitelně s rizikem, že NSS nepřesvědčí, což povede ke zrušení jejich rozhodnutí.

40 Nález ze dne 21. II. 1996, sp. zn. IV. ÚS 200/96 (N 123/6 SbNU 387). Pokud ÚS uvádí, že soudce je vázán „pouze“ zákonem, je nutno to chápat tak, že tím ÚS míní striktní a bezvýjimečnou závaznost.

41 Viz výše, kapitola I, oddíl 4.

není formálně závazná, má ale *normativní sílu*.⁴² Ta se projevuje tak, že soudce musí zvážit aplikovatelnost relevantní judikatury na jím řešený případ. Bere přitom na zřetel i jiné faktory, jako jsou právní principy, ekonomické a obdobné dopady judikatury, vývoj společenských podmínek, eventuálně může zvážit správnost interpretace práva v judikatuře obsažené z jiných důvodů. Pokud soudce dovodí aplikovatelnost judikatury, musí právní názor v judikatuře vyslovený ve svém rozhodnutí použít, ledaže přesvědčivě vysvětlí, proč je aplikovatelná judikatura nesprávná.

Při nerespektování judikatury tedy tíží soudce „břemeno argumentu“, s potencialem rizikem, že jeho argumenty vyšší soud nepřesvědčí a ten setrvá na svém dosavadním názoru. Tato „diskursivní závaznost“ je tak ve svých praktických důsledcích poměrně silná. Nelze samozřejmě reálně očekávat, že instancně nižší soudce, zahlcený velkým nápadem, bude často vědomě iniciovat judikaturní změny.

Do českého práva vnesl toto pojetí normativního působení judikatury Ústavní soud, který tak popřel zjednodušené doktrinální názory o bezvýznamnosti judikatury, které převažovaly v 90. letech. Na sklonku století, v roce 1999 dovodil, že bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu může mít „*rysus jurisdikční libovůle*“. Je protiústavní, pokud se obecné soudy odchýlí od ustálené rozhodovací praxe nadto usměrněné opakovanými rozhodnutími Nejvyššího soudu, „*aniž by [...] dostatečným způsobem vložily důvody, pro které ustálenou rozhodovací praxi odmítají [...]*“⁴³

Na tento názor navázaly též oba české nejvyšší soudy. Například Nejvyšší soud takto kritizoval ignorování judikatury ze strany nižších soudů:

*„Skutečnost, že soud bez vysvětlení pomine pro účastníka řízení příznivou judikaturu uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, na kterou byl tímto účastníkem výslovně upozorněn, sama o sobě významně oslabuje přesvědčivost písemného vyhotovení jeho rozhodnutí (srov. § 157 odst. 2 poslední větu o.s.ř., zde ve spojení s ustanovením § 169 odst. 4 o.s.ř.). Jde též o jev, který oslabuje předvídatelnost soudního rozhodování a zejména v rozhodovací praxi odvolacích soudů jej nelze tolerovat.“*⁴⁴

42 Tento závěr je v české právní teorii již nekontroverzní. Srov. např. Gerloch, A., Tryzna, J. Několik úvah nad rolí nejvyšších soudů v podmínkách demokratického právního státu. In: Štímeček, V. (ed.) Role nejvyšších soudů v evropských ústavních systémech – čas pro změnu? Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2007, s. 89, na s. 92–93.

43 Nález ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97 (N 163/16 SbNU 203). Pro ranou reflexi této judikatury ÚS srov. Kühn, Z. Nová koncepce normativity judikatury obecného soudnictví na pozadí rozhodnutí Ústavního soudu. Právní rozhledy, roč. 2001, č. 6, s. 265.

44 Usnesení NS ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 29 Odo 551/2006.

Tendenci směrem k posilování normativního významu judikatury lze ilustrovat na právním názoru vysloveném v rozsudku Nejvyššího soudu v létě 2012. Podle něj nižší soud vydá nepřezkoumatelné rozhodnutí, pokud svůj odklon od judikatury NS nijak nevysvětlí:

*„Jestliže Nejvyšší soud coby vrcholný soudní orgán zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování ve věcech patřících do pravomocí soudů v občanském soudním řízení, je povinností nižších soudů naplňovat shora připomenutý požadavek ústavního principu předvídatelnosti soudního rozhodování a legitimního očekávání jednotného rozhodování ve skutkově obdobných případech i tím, že budou ve své rozhodovací činnosti důsledně reflektovat i judikaturu Nejvyššího soudu. [...] právní názory, které Nejvyšší soud zaujal v jiných právních věcech, nejsou sice ex lege právně závazné (aplikovatelné) na případy s obdobným skutkovým či právním základem, z něž vzešel ten který jeho judikát, nelze však současně ztráct ze zřetele, že došlo-li v soudní rozhodovací praxi při řešení určité materie k judikatornímu ustálení právního názoru, je z povahy věci nezbytné, aby soudy nižších stupňů tento judikatorní posun ve své rozhodovací praxi reflektovaly, a v případech, že takový právní názor nesdílejí, jej ve světle jimi pečlivě vyložené argumentace (kriticky) konfrontovaly a seznatelným způsobem (v odůvodnění písemného vyhotovení svého rozhodnutí) vložily, proč, resp. z jakého (jakých) nosného (nosných) důvodu (důvodů) nebylo lze se ve věci s obdobným skutkovým či právním základem s předmětným judikátem ztotožnit. Případný – soudem nižšího stupně provedený – judikaturní odklon je tedy možný jen při realizované konfrontaci s dosud judikovaným (judikovanými) závěrem (závěry) a vložení nosného (nosných) důvodu (důvodů), který (které) vedl(y) předmětný soud k odklonu od dosavadní judikatury; v opačném případě se zaujatý právní názor soudu nižšího stupně stává defektním a nepřezkoumatelným.“*⁴⁵

Obdobně NSS opakovaně připouští, že krajské soudy se mohou od jeho názoru odchýlit:

*„Takovýto postup však musí odůvodnit vlastními racionálními a závažnými konkurujícími důvody [...]. Respektování těchto podmínek ze strany krajských soudů přispívá právní jistotě obecné a současně nevede k zakonzervování právních názorů uvnitř soustavy správních soudů, což umožňuje vést názorový diskurz mezi krajskými soudy a soudem kasačním.“*⁴⁶

45 Rozsudek NS ze dne 14. června 2012, sp. zn. 30 Cdo 1042/2012.

46 Rozsudek NSS ze dne 1. června 2011, čj. I As 6/2011-347, č. 2368/2011 Sb. NSS (Děti země), bod 42.